

УДК 327:94

**УКРАЇНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО В УМОВАХ
ПОЛІЦЕНТРИЧНОГО СВІТОУСТРОЮ ХХІ СТОЛІТТЯ:
ТРАДИЦІЙНІСТЬ, ТРАНСФОРМАЦІЯ, ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ**

Ціватий В.Г.,

кандидат історичних наук, доцент,
Заслужений працівник освіти України,
доцент кафедри нової та новітньої історії зарубіжних країн
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Аналізуються основні тенденції сучасних соціально-політичних та трансформаційних змін в українському суспільстві в поліцентричному сьогоденні. Констатується наявність соціально-економічної, політико-дипломатичної, політичної невизначеності, інституціональної нестійкості в українському соціумі, що веде до його часткової деформації системи соціальних і моральних цінностей. Уточнюються можливі шляхи подолання кризових соціальних явищ в умовах євроінтеграції та глобалізації.

Ключові слова: *українське суспільство, трансформація, інституціоналізація, поліцентричність, маргінальність.*

Останнє двадцятиріччя ХХІ століття новітньої історії України стало періодом соціально-політичних трансформацій і глибоких радикальних модифікацій українського суспільства. Соціальна структура суспільства якісно змінилася. Відбулася стрімка стратифікація в минулому однорідного українського соціуму. Трансформація – термін, що вживається для характеристики невизначеності пострадянських суспільств, їх невідповідності існуючим теоретичним моделям. Тому терміном

«трансформація» позначається те, чому немає інших, змістовних визначень.

Є три основні категорії, які визначають зміни, пов'язані з суттєвими перетвореннями в суспільстві, зокрема – українському. Це категорія «**модернізації**» – осучаснення суспільства; це категорія «**транзиту**» – переходу від одного стану до принципово іншого, і категорія «**трансформації**» – тобто, категорія, яка відзначає суттєві зміни, але з невизначеним вектором.

Особливістю трансформаційних процесів, що відбуваються в поліцентричному світі сьогодення, є тривалість і глибина аномії, зумовлена випереджальним розкладанням старих соціальних інститутів порівняно з формуванням нових, а також прискорений, стрибкоподібний характер нинішніх метаморфоз.

В Україні складається тип соціуму, що раніше не існував, розвиток якого повною мірою поки що передбачати складно. Істотні зміни зачіпають такі аспекти соціальної системи, як легітимація влади і соціальної ієрархії; місце і роль особистості в суспільстві; співвідношення свободи і рівності, а також місце традиції в суспільній свідомості. Якщо раніше демократія вважалася найкращою альтернативою монархії й аристократії, то сьогодні їй необхідні більша легітимність й обґрунтованість.

Соціальна стратифікація сучасного українського суспільства ще до кінця не склалася, оскільки трансформаційні процеси далекі від завершення. Проте відбувся перехід від етакратичного типу соціальної структури, де статус групи визначався її місцем у владній ієрархії, до нового типу, де діє безліч різноманітних чинників і критеріїв, які визначають ранг прошарку, групи і індивіда в соціальній стратифікації.

За роки незалежності в Україні на одному соціальному полюсі зосередилися істеблішмент, олігархічна буржуазія, вища бюрократія, а на іншому — прошарок дрібних власників – підприємців, найманих

працівників, включаючи бюджетників, а також пенсіонери та безробітні. До них примикають інваліди, «чорнобильці», діти війни, ветерани праці. Між цими діаметральними суспільними полюсами знаходяться нечисленні соціальні утворення представників середнього класу.

Економічні, політичні, політико-дипломатичні, соціокультурні метаморфози змінюють систему прошарків і груп. Ці стратифікаційні процеси тривалі за часом, латентні. Українське суспільство поступово формується як багатосуб'єктне: синхронно відбувається становлення цілого комплексу новітніх соціальних утворень.

Нинішні зміни відбуваються на трьох рівнях: статусному, поведінковому і ментальному. Модифікації одночасно піддаються свідомість, активність, соціально-економічне становище індивідів і груп. Політичними чинниками маргіналізації виступають: розрив колишніх соціальних зв'язків, звуження (відсутність) особистої свободи, розділення суспільства за соціально-політичними орієнтаціями (Схід – Захід). Соціокультурна біполярність, граничність українського соціуму робить скрутною консолідацію суспільства тільки на одній з культурно-історичних традицій – проросійській або проєвропейській.

Таким чином, усвідомлення соціально-економічної, політичної невизначеності, нестійкості в українському соціумі призводить до розуміння того, що наразі він переживає період трансформації.

Одним із першочергових є завдання припинення процесів декласування населення, розмивання меж між стратами. У зв'язку з цим державі необхідно створити умови для збереження важливого соціального прошарку – інтелігенції, перш за все наукової.

Даний прошарок має стати стабілізуючим соціально-політичним чинником. Крім того, представники середнього і малого бізнесу, державні службовці могли б сприяти соціально-політичній і економічній стабільності суспільства.

На сьогодні ми починаємо виходити зі стану повної соціальної ізоляції. Ми долаємо певні суб'єктивні передумови неможливості розвитку. Зараз Україна має почати ефективний демократичний транзит. Тоді українське суспільство в умовах поліцентричного світу XXI століття матиме можливість отримати визначення не як суспільство стихійної пострадянської трансформації та відкладеного транзиту, а як суспільство демократичного транзиту. А це стане переходом процесу до політичної, політико-дипломатичної та соціально-економічної інституціоналізації розвиненого демократичного суспільства.